

УДК 330.34:332.142

JEL Classification: R11, R13, O10

DOI: 10.20535/2307-5651.22.2022.259797

Дергалюк М. О.кандидат економічних наук
ORCID ID: 0000-0002-9244-1625**Тульчинська С. О.**доктор економічних наук
ORCID ID: 0000-0002-1409-3848

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

Derhaliuk Marta, Tulchynska Svitlana

National Technical University of Ukraine

«Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute»

АКТИВІЗАЦІЯ ЗАЛУЧЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

ACTIVATION OF POTENTIAL'S ATTRACTION TO ENSURE THE REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS' DEVELOPMENT

У статті запропоновано етапність активізації залучення потенціалу регіонів для забезпечення розвитку регіональних економічних систем. З'ясовано, що до поняття «потенціал» використовуються такі підходи: визначення потенціалу як сукупності різноманітних видів ресурсів; енергетична характеристика певного параметру, що спроможна надати імпульс до дії; певних засобів, запасів, джерел, можливостей, що є наявними у певний момент часу та можуть бути задіяні та використані. Це дало можливість дати визначення потенціалу регіону як сукупності латентних та наявних здібностей, можливостей, резервів регіональної економічної системи, які характеризуються різнорідними просторовими особливостями та дають можливість досягнути поставлених цілей розвитку при їх комплексному використанні. Обґрунтовано, що для активізації залучення потенціалу регіонів, виявлення латентних потенційних можливостей необхідно здійснювати певні організаційно-економічні заходи на регіональному рівні, що сприятимуть забезпеченню стійкості економічного розвитку регіональних економічних систем. Етапність заходів активізації залучення потенціалу регіонів для забезпечення розвитку регіональних економічних систем, що включає: по-перше, визначення цільових орієнтирів розвитку регіональної економічної системи із урахуванням тенденцій постіндустріального суспільного розвитку; по-друге, дослідження зовнішніх чинників впливу на активізацію потенціалу регіону та розвиток регіональної економічної системи в цілому; по-третє, виокремлення інструментарію активізації потенціалу регіональних економічних систем; по-четверте, формування стратегічних заходів щодо активізації залучення потенціалу регіональних економічних систем; по-п'яте, залучення ресурсів із різних джерел до впровадження стратегій активізації залучення потенціалу для забезпечення регіонального розвитку; по-шосте, реалізацію стратегії; оцінку отриманих результатів, корегування цілей активізації залучення потенціалу розвитку регіонів.

Ключові слова: потенціал регіонів, регіональна економічна система, латентний потенціал, розвиток регіонів, активізація залучення потенціалу.

The article proposes a step-by-step intensification of attracting the potential of regions to ensure the development of regional economic systems. It was found that the following approaches are used to the concept of "potential": the definition of potential as a set of different types of resources; energy characteristic of a certain parameter that can give impetus to the action; certain means, stocks, sources, opportunities that are available at a certain time and can be used and used. This made it possible to define the potential of the region as a set of latent and available capabilities, opportunities, reserves of the regional economic system, which are characterized by diverse spatial features and provide an opportunity to achieve development goals through their integrated use. It is substantiated that in order to intensify the attraction of the potential of the regions, to identify latent potential opportunities, it is necessary to implement certain organizational and economic measures at the regional level that will contribute to ensuring the sustainability of economic development of regional economic systems. Stages of measures to intensify the involvement of the potential of regions to ensure the development of regional economic systems, including: first, the definition of targets for the development of regional economic systems, taking into account trends in post-industrial social development; secondly, the study of external factors influencing the activation of the region's potential and the development of the regional economic system as a whole; thirdly, highlighting the tools for activating the potential of regional economic systems; fourth, the formation of strategic measures to enhance the capacity of regional economic systems; fifth, attracting resources from various sources to implement capacity-building strategies to ensure regional development; sixth, the implementation of the strategy, evaluation of the results obtained, adjustment of the goals of intensifying the involvement of the potential of regional development.

Keywords: potential of regions, regional economic system, latent potential, development of regions, activation of attraction of potential.

Постановка завдання. Кризові тенденції розвитку економічних систем різних рівнів зумовлюють необхідність максимально ефективного залучення існуючого потенціалу, а також виокремлення латентного потенціалу для розширення власних можливостей. Не винятком даних тенденцій виступають і регіональні економічні системи. Розвиток регіонів залежить, перш за все, від наявних потенційних можливостей та ефективності використання ресурсів, що проявляється у загальній результативності економічної діяльності. Це, у свою чергу, дає можливість отримати доходи місцевих бюджетів, стимулювати підвищення ефективності й раціональності використання наявного потенціалу та стимулювати виокремлення та задіювання латентного потенціалу регіонів. Отже, розвиток регіональних економічних систем, його стійкість безпосередньо залежать від наявності та раціональності залучення потенціалу регіонів, оскільки саме потенціал регіонів виступає джерелом, що забезпечує: адаптацію регіональних економічних систем до постійної мінливості умов господарювання, використання існуючих можливостей для протидії виниклим загрозам, досягнення ефективності та позитивної динаміки економічного розвитку, реалізацію стратегічних цілей соціально-економічного розвитку та екологічну й економічну безпеку.

Тому одним із найважливіших напрямків дослідження розвитку регіональних економічних систем є поглиблене вивчення проблематики потенціалу регіонів, його вплив на розвиток регіональних економічних систем, а також зміни, які з ними відбуваються в умовах становлення постіндустріального суспільного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями, що пов'язані з вивченням різних аспектів потенціалу регіональних економічних систем, зокрема, його сутності, змісту, структуризації, ефективного функціонування та використання, управління, оцінки його функціонування та впливу на розвиток економіки регіонів тощо присвячені численні наукові праці таких вчених, як: П. Бубенка, М. Бутка [1], З. Варналія, Н. Верхоглядової, Б. Гаврилишина, Б. Данилишина, Ю. Дорошенка, Д. Добрика [3], Я. Жаліла, В. Дорофійенка, М. Жук, А. Задой, Д. Клинового, О. Крайник, О. Левченка, І. Лукінова, М. Макаренко [9], С. Тульчинської [12], Р. Тульчинського [13], І. Школи та інших.

Проте, серед вчених на тлі значної кількості наукових доробків немає узгодженості щодо структурних складових потенціалу регіону, виокремлення латентного потенціалу та його задіювання з врахуванням сучасних процесів та перспектив розвитку регіонів. Це та постійно швидкоплинні зовнішні зміни умов розвитку регіональних економічних систем вимагають подальших наукових досліджень щодо потенціалу регіонів.

Постановка завдання. Головною метою дослідження виступає обґрунтування етапності активізації залучення потенціалу для забезпечення розвитку регіональних економічних систем. Для досягнення поставленої мети було:

- виокремлено підходи щодо визначення сутності поняття «потенціал»;
- встановлено аспекти впливу на розмаїття підходів до тлумачення поняття «потенціал»;
- запропоновано авторське тлумачення поняття «потенціал регіону»;

– запропоновано етапність заходів активізації залучення потенціалу регіонів для забезпечення розвитку регіональних економічних систем.

Методологія. Методологічним базисом даного наукового пошуку виступають положення теорії розвитку продуктивних сил, регіональної економіки, концепції економічного розвитку, а також загальноекономічні методи наукового пізнання, серед яких: аналіз, синтез, узагальнення, систематизації тощо, які були використані для: обґрунтування сутності поняття «потенціал регіону» та виокремлення аспектів впливу на його сутнісне формування; визначення етапності активізації залучення потенціалу регіонів та їх латентних можливостей для розвитку регіональних економічних систем.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що дане дослідження спрямовується на виокремлення напрямів активізації залучення потенціалу регіонів для забезпечення стійкості розвитку регіональних економічних систем доречним виступає визначення сутності поняття «потенціал регіону».

Необхідно зазначити, що сутність поняття «потенціал» трансформувалася із часом, але спільною особливістю виступає досить велика різноманітність підходів щодо визначення сутності поняття «потенціал». Так, провівши аналіз літературних джерел [1-14], можна виокремити наступні підходи до трактування поняття «потенціал»:

по-перше, як сукупність різноманітних видів ресурсів (до яких можуть на рівні регіону відноситися: виробничі, природно-кліматичні, фінансові, демографічні, інвестиційні, інноваційні, науково-технічні, демографічні, трудові, інтелектуальні тощо), за рахунок використання яких можна досягти певного позитивного результату;

по-друге, як енергетична характеристика певного параметру, що спроможна надати імпульс до дії;

по-третє, як сукупність певних засобів, запасів, джерел, можливостей, що є наявними у певний момент часу та можуть бути задіяні та використані для розвитку продуктивних сил і регіональної економіки, а також на досягнення інших цілей.

Таке розмаїття поняття «потенціал» пов'язано із тим, що дослідники при визначенні сутності цього поняття використовують наступні засади:

– поелементний та поструктурний аспекти, що пов'язано із складом потенціалу, його характеристиками та зв'язками, що виникають між цими елементами та структурами, кількісними та якісними взаємозалежностями між ними;

– функціональний аспект, що обґрунтовує визначення та взаємодію між потенціалами, з'ясування функцій, які вони реалізують в системі регіонального розвитку, та функціональної структури економічного потенціалу регіону в цілому;

– інтегративний аспект, який полягає в визначенні ієрархії потенціалів на основі їх значущості відносно розвитку регіональної економічної системи, зв'язків системи потенціалів із зовнішніми факторами, з'ясуванні протиріч в системі потенціалу та їх подолання для отримання синергійного ефекту розвитку регіонів.

Отже, в результаті проведеного дослідження можна зазначити, що потенціал регіону являє собою багатогранне поняття, але забезпечення розвитку регіо-

нальних економічних систем можливо лише завдяки використанню потенціалу регіонів. Потенціал регіонів представляє собою сукупність латентних та наявних здібностей, можливостей, резервів регіональної економічної системи, які характеризуються різнорідними просторовими особливостями та дають можливість при їх комплексному використанні досягнути поставлених цілей розвитку. Тобто, автори погоджуються із твердженням, що потенціал регіону – це певні засоби, резерви, можливості, але не конкретні ресурси. При цьому, використання, залучення, задіявання потенціалу дає можливість потенціалу перейти у капітал та використовуватися як ресурс. На формування потенціалу впливає велика кількість різнорідних чинників, починаючи від географічно-природного розташування, закінчуючи стратегічними завданнями соціально-економічного розвитку регіону. Потенціал виражається не наявними ресурсами, а зв'язками та особливостями різнорідних процесів та явищ, що виникають в результаті суспільних відносин у кожній економічно-виробничій формації, між окремими суб'єктами регіональної економічної системи.

Для активізації залучення потенціалу регіонів, виявлення латентних потенційних можливостей необхідно здійснювати на регіональному рівні певні організаційно-економічні заходи, що сприятимуть забезпеченню стійкості економічного розвитку регіональних економічних систем. Такі організаційно-економічні заходи можна формалізувати у вигляді певних послідовних етапів активізації залучення потенціалу регіонів для досягнення головної мети – розвитку регіональної економічної системи відповідно до сучасних

парадигмальних вимог сталого розвитку та розбудови постіндустріального суспільства.

Розглянемо більш детальну етапність активізації залучення потенціалу регіональних економічних систем (рис. 1).

Першочерговим етапом активізації потенціалу виступає окреслення конкретних цілей економічного розвитку, що можуть бути досягнуті за умов використання потенціалу регіону. Виокремлення цілей базується на попередньому аналітичному дослідженні поточного стану економіки регіону та перспектив подальшого розвитку із урахуванням сучасних постіндустріальних тенденцій розвитку, за яких детермінуючого значення набувають знання, інформація та інноваційність процесів розвитку регіону. Цілі розвитку регіонів повинні корелюватися із накопиченим інтелектуально-інноваційним капіталом та можливостями цифровізації економічних процесів в регіоні. Акцентування уваги повинно бути на латентних потенційних можливостях, що можуть стати стимулом економічного розвитку.

Наступний етап повинен передбачати дослідження зовнішніх чинників впливу на активізацію потенціалу регіону, до яких відносяться як глобальні тенденції впливу на розвиток економічних систем так і фактори інституціонального середовища країни, що можуть виступати стимуляторами та дестимуляторами активізації потенціалу та розвитку регіональних економічних систем в цілому.

Третій етап передбачає виокремлення інструментарію активізації потенціалу розвитку регіонів, формування взаємоузгоджених напрямів стимулювання

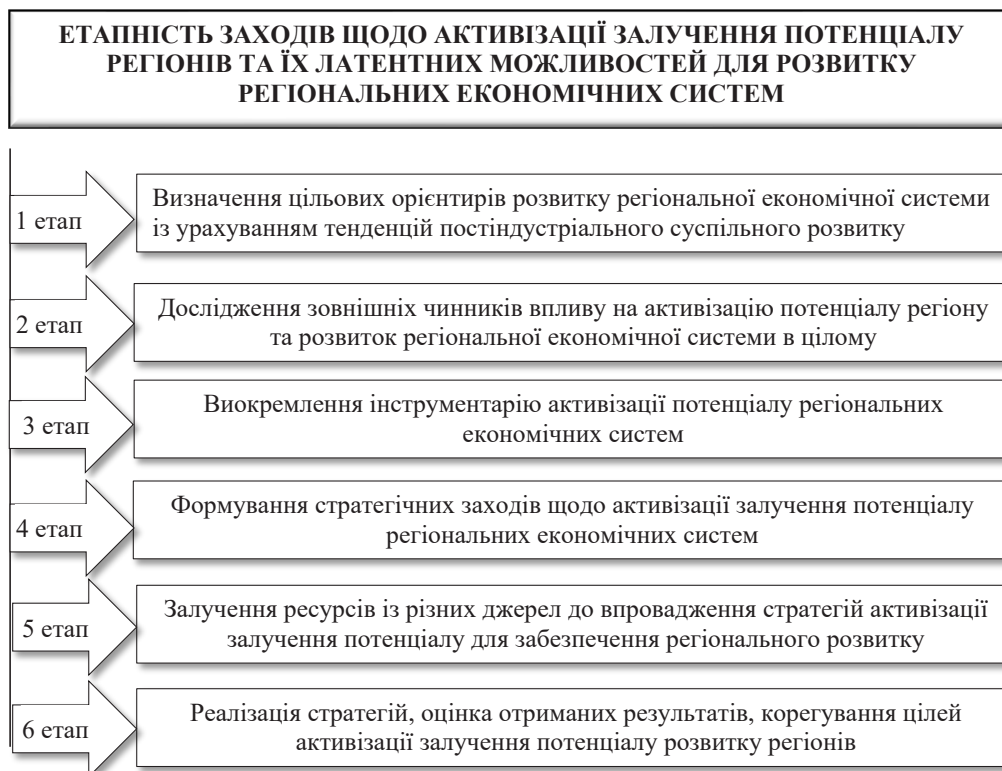

Рис. 1. Заходи щодо активізації залучення потенціалу регіонів для забезпечення розвитку регіональних економічних систем

Джерело: розроблено авторами

активізації потенціалу, оцінювання модернізаційних зрушень, що сприятимуть досягненню стійкості економічного розвитку регіону.

Четвертий етап активізації залучення потенціалу регіону базується на попередньому етапі та передбачає розроблення системи прийняття управлінських рішень та затвердження стратегій щодо активізації залучення потенціалу регіону. Стратегічні заходи повинні також передбачати контроль за виконанням стратегій та ефективністю їх дії. Стратегії повинні мати альтернативність, що дає можливість виокремити найоптимальнішу за даних умов розвитку регіональну економічну систему.

П'ятий етап передбачає виокремлення ресурсних можливостей щодо реалізації стратегій активізації залучення потенціалу регіонів. При ресурсному обґрунтуванні потрібно дотримуватися принципу диверсифікації джерел фінансування та передбачати залучення механізму державно-приватного партнерства. У свою чергу, активізація залучення потенціалу, розкриття латентних можливостей сприятимуть зростанню доходів місцевих бюджетів та виступатимуть поштовхом для подальшого розкриття потенційних регіональних можливостей.

Останній етап передбачає реалізацію стратегії активізації залучення потенціалу регіону, оцінку отриманих результатів, а також за необхідності корегування цілей активізації залучення потенціалу розвитку регіонів.

Висновки. В результаті проведеного дослідження сутності поняття «потенціал» було обґрунтовано, що під потенціалом регіонів слід розуміти сукупність латентних та наявних здібностей, можливостей, резервів регіональної економічної системи, які характеризуються різнорідними просторовими особливостями та дають можливість при їх комплексному використанні досягнути поставлених цілей розвитку.

Дотримання етапів активізації залучення потенціалу регіонів та виокремлення латентних потенційних можливостей відображає функціональні взаємозв'язки між складовими елементами регіональної системи та дають можливість побудувати неповторну архітектоніку регіонального простору за рахунок активізації потенціалу регіону.

Подальших досліджень вимагають питання оцінювання результативності активізації використання потенціалу щодо розвитку регіональних економічних систем в умовах формування постіндустріального суспільного розвитку.

Література:

1. Бутко М. П., Пепа Т. В., Уляненко Ф. М. Модернізація регіональних господарських систем у глобалізаційному економічному просторі : монографія. Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф», 2014. 268 с.
2. Гедз М. Й., Бакум І. В. Оцінка ресурсного потенціалу регіону. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 1. С. 67–70.
3. Добрик Д. О. Структурні складові соціально-економічного потенціалу регіону. *Інтелект XXI*. 2019. № 1. С. 29–32.
4. Дослідження рівня використання економічного потенціалу регіону: монографія / за ред. Семенова В. Ф., Руденко О. І. Одеса : Одеський нац. екон. ун-т, 2012. 150 с.
5. Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2017. № 3(27). С. 13–21.
6. Краус Н. М., Голобородько О. П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf
7. Куценко Т. М. Теоретичні основи формування стратегії інноваційного розвитку в контексті інтенсифікації інноваційних процесів. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 4. С. 308–317.
8. Лешанич С. Є. Формування складових економічного потенціалу регіону. *Моделювання регіональної економіки*. 2013. № 2. С. 319–328.
9. Макаренко М. В. Економічний потенціал регіону як основа його розвитку. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія : Економічні науки*. 2017. № 34. С. 12–18.
10. Мартюшева Л. С., Калишенко В. О. Інноваційний потенціал як об'єкт економічного дослідження. *Фінанси України*. 2012. № 10. С. 61–66.
11. Тульчинська С. О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ : НТУУ «КПІ», 2009. 488 с.
12. Тульчинська С. О. Перспективи та домінанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України : монографія. Херсон : Ви-во «ПП Вишемирський В.С.», 2014. 210 с.
13. Тульчинський Р. В. Детермінанти становлення нового регіоналізму: теорія, методологія, практика : монографія. Херсон : Вид-во «ПП Вишемирський В.С.», 2018. 400 с.
14. Федулова Л. І. Давимука С. А. Креативний сектор економіки: досвід та напрями розбудови : монографія. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів, 2017. 528 с.

References:

1. Butko, M. P. and Pepa, T. V. (2014). *Modernizatsiia rehional'nykh hospodars'kykh system u hlobalizatsijnomu ekonomichnomu prostori* [Modernization of regional economic systems in a globalizing economic space]. Nizhyn: TOV «Vydavnytstvo «Aspekt-Polihraf».
2. Hedz, M. I. and Bakum, I. V. (2017). Otsinka resursnoho potentsialu rehionu [Assessment of the resource potential of the region]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, no. 1, pp. 67–70.
3. Dobryk, D. O. (2019). Strukturni skladovi sotsialno-ekonomichnoho potentsialu rehionu [Structural components of the socio-economic potential of the region]. *Intelekt XXI*, no. 1, pp. 29–32.
4. Semenov, V. F., and Rudenko, O. I. (Eds.) (2012). *Doslidzhennia rivnia vykorystannia ekonomichnoho potentsialu rehionu* [Study of the level of economic potential of the region]. Odessa: Odeskyi nats. ekon. un-t. (in Ukrainian)

5. Kraus, N. M., Holoborodko, O. P. and Kraus, K. M. (2018). Tsyfrova ekonomika: trendy ta perspektyvy avanharnoho kharakteru rozvytku [Digital economy: trends and prospects of avant-garde development]. *Efektivna ekonomika – Efficient economy*. Retrieved from: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf
6. Karcheva, H. T., Ohorodnia, D. V., Openko, V. A. (2017). Tsyfrova ekonomika ta yii vplyv na rozvytok natsionalnoi ta mizhnarodnoi ekonomiky. [Digital economy and its impact on the development of national and international economy]. *Finansovyi prostir – Financial space*, no. 3(27), pp. 13–21.
7. Kutsenko, T. M. (2012). Teoretychni osnovy formuvannia stratehii innovatsiinoho rozvytku v konteksti intensyfikatsii innovatsiinykh protsesiv [Theoretical bases of formation of strategy of innovative development in the context of intensification of innovative processes]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 4, pp. 308–317.
8. Leshanych, S. Ye. (2013). Formuvannia skladovykh ekonomichnoho potentsialu rehionu. [Formation of components of economic potential of the region]. *Modeliuvannia rehionalnoi ekonomiky – Modeling of the regional economy*, no. 2, pp. 319–328.
9. Martiusheva, L. S., Kalyshenko, V. O. (2012). Innovatsiinyi potentsial yak obiekt ekonomichnoho doslidzhennia [Innovative potential as an object of economic research]. *Finansy Ukrainy – Finance of Ukraine*, no. 10, pp. 61–66.
10. Makarenko, M. V. (2017). Economic potential of the region as a basis of its development [Economic potential of the region as a basis for its development]. *Visnyk Pryazovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu – Bulletin of the Azov State Technical University*, no. 34, pp. 12–18.
11. Tul'chyns'ka, S. O. (2009). *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects]. Kyiv: NTUU «KPI».
12. Tul'chyns'ka, S. O. (2014). *Determinanty stanovlennia novoho rehionalizmu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Determinants of the emergence of a new regionalism: theory, methodology, practice]. Kherson: Vyd-vo «PP Vyshemyrs'kyj V.S.».
13. Tul'chyns'kyj, R. V. (2018). *Determinanty stanovlennia novoho rehionalizmu: teoriia, metodolohiia, praktyka* [Determinants of the emergence of a new regionalism: theory, methodology, practice]. Kherson: Vyd-vo «PP Vyshemyrs'kyj V.S.».
14. Fedulova, L. I., and Davymuka, S. A. (2017). *Creative economy sector: experience and directions of development*. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. Lviv.